

Ulusal Sorun İçin Teorik Çerçeve

Sabri Doğan

Burjuva siyasetçilerinin en önemli özelliği günlük siyaset yapmalarıdır. Karşılaştıkları sorunlara ilkesiz bir biçimde yaklaşma, güncel politikanın sınırlı gündemine saplanma ve gelecek hakkında akıl yürütme yeteneğinden mahrum olma, egemen siyaset aklının çalışma ilkeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Akıl çalışma ilkelerinin toplumsal ilişkilerin bir yansıması olduğu hakkındaki genel doğrunun geçerliliğini koruduğuna inanmak isabetlidir; sınıflı bir düzeni yönetmek adına çaba sarf eden siyasetçilerin ayaklarını basmış oldukları zemin, uzlaştırılmayacak çatışmalara dayanmaktadır. Bu yüzden egemen siyaset, bu çatışmaların kaynağını kurutmak yerine, palyatif yöntemlerle çelişkileri erteleme ve bastırma yoluna gitmektedir. Bu yüzden düzen siyasetçisi, tarihsel bir perspektiften yoksundur.

Devrimci teori olmaksızın devrimci bir siyasetin yapılamayacağı yolundaki ünlü ilke kaynağını buradan almaktadır. Devrimci siyaset, güncel politik kavgaların savurucu etkilerine karşı, borsadaki kumarbazların yaymış oldukları tabirle, teorinin “çıpa” niteliğine sarılır. Bu kesinlikle somut politika yapılamayacağı anlamına gelmemektedir; aksine teori somut politika üzerindeki hâkimiyet alanımızı genişletmenin bir aracıdır.

Bu kısa girişten sonra, ulus sorununa ilişkin geliştirilecek teorik ölçütlerin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bugün ulusal soruna karşı takınılması gereken devrimci tutum, devrimci teoriden türetilen bir tür “doğru-yanlış cetveli”ne bağlıdır. Somut politik mücadelelere ilişkin bu cetveli sağlamak adına önce Marx’ın ve sonra Lenin’in kendi dönemlerindeki ulusçu hareketlere ilişkin politikaları incelenecektir.

LEHLER, SLAVLAR VE İRLANDALILAR

Marx’ın yaşadığı dönemde bağımsızlıkları için mücadele eden ulusları sıralayan bu alt başlığın yanına, Marksizmin ulus teorisine sahip olmadığını düşünen yazarların “peki, bir teori var mı?” sorusunu yerleştirmek yerindedir. Marksizm hakkında derin bir kavrayışa sahip yazarlar bile, Marx’ın ve Engels’in ulus sorununa ilişkin etraflı bir teoriye sahip olmadığını veya ellerindeki teorinin büyük ölçüde egemen ideolojiden etkilendiğini iddia etmektedir. Bu yazının kapsamı, bu iddiaları tanıttak ve onların kapsamlı bir eleştirisini yapacak kadar geniş değildir. Ancak sorunu daha net tarif etmek adına bu iddia ve tezlerle ilgili kısa bir tartışma yürütülmesi yönetsel açıdan yararlı olacaktır. Bu nedenle, Marksizm üzerine yaptıkları değerli çalışmalarından yararlandığım iki yazarın, E.H. Carr ile D. Fernbach’ın, konuya ilişkin görüşlerini aktaracağım.

Marx’ın ve Engels’in Polonya’nın bağımsız devlet talebine hoşgörüyü yaklaşıp Slavların mücadelesini barbarlıkla [1] suçlamasını; Marx’ın İrlanda sorununda önce birlikten yana olup sonra da İrlanda’nın ayrılma hakkını ateşli bir biçimde savunmasını, Carr ve Fernbach teorik sonuçlar çıkarılamayacak ampirik tutumlar olarak görmüşlerdi. Marx’ın ve Engels’in Slav ulusçuluğunu reddetmelerini, “büyük ulus şovenizmi içerisine girmeleri”yle açıklayan ve 1848 Devrimlerinin uğradığı yenilginin nedenlerinden biri sayan David Fernbach’ın [2] fazla ileri gittiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Fernbach’a kıyasla konuya yaklaşımı daha ılımlı olan E. H. Carr ise, Slav ulusçuluğunun reddedilmesini, Manifesto’da köylülüğün bir bütün olarak gerici kabul edilmesiyle ilişkilendirmektedir. [3] Her iki

yazar da Marksizme ilişkin değerli düşüncelere sahip olmalarına rağmen bu sorunun özünü görememiş, abartılı önermelerde bulunmuşlardır.

Bu yazının sınırları bakımından yukarıdaki tezlerle ilgili tartışmanın kapsamının baştan belli olduğunu belirtmek gerekiyor; örneğin, Carr'ın köylü milliyetçiliğine karşı Marx'ın önyargılı olduğuna ilişkin düşüncesini, Marksist teoride köylülüğün yeriyle ilgili bir tartışma olarak ele almak yerine ulus sorunu açısından değerlendireceğiz. [4] Fernbach'ın Marx'ta bulunduğu "büyük devlet şovenizmi" lekesinin, Hegel'in "devlet kuramamış ulusların tarihi yoktur" önermesindeki kaynaklarına kadar götürmeyeceğimiz de açıktır.

Carr'ın değerlendirmesi başlangıç noktası olarak ele alınabilir. Marx'ın tarıma dayanan ulusçuluğun önemini ihmal ettiği yolundaki düşünce birkaç açıdan tartışmaya açıktır. Öncelikle Machiavelli'den beri ulusal birliğin, köylülüğün merkezi orduya katılması yoluyla sağlanacağı düşüncesi hâkimdir. Nitekim Büyük Fransız Devrimi sırasında kurulan ulusal ordu köylülüğe dayanmaktadır. [5] Bu açıdan bakıldığında köylülük hem ulusçu hareketlerin hem burjuva devriminin hem de proleter devrimin dayanakları arasındadır.

Dahası, Marx'ın köylülüğe dayanan ulusçu akımları küçümsediği iddia edilemez; büyük destek verdiği Polonya ve İrlanda'daki bağımsızlık mücadelelerin omurgasını köylüler oluşturmuştur. Carr'ın, Marx'ın köylü milliyetçiliğine karşı ilkesel bir tavır aldığı yolundaki iddiasının bir gerçekliği bulunmamaktadır.

İkinci olarak, Marx'ın ulusal soruna yaklaşımını, en hafif tabirle, eksik bulan Fernbach'ın tezine de kısaca göz atalım. Fernbach'ın Marx'ın Alman ulusunun önyargılarını taşıdığı yolundaki yargısını bir an için kabul edersek; Marx'ın Alman Birliği'ne Danimarkalılarla birlikte karşı çıkan Çekleri 1848'deki devrimci eylemlerinden ötürü defalarca yüceltmesini açıklayamayız. Öte yandan Marx'ın Alman Birliği'ni savunmasını Alman ulusuna mensup olmasıyla açıklamak Marx'a haksızlık olacaktır; teorisine bir bütün olarak bakıldığında, Marx'ın her şeyden Avrupa devriminin çıkarlarını düşündüğü karşımıza çıkar.

Marx'ın Lehlerin bağımsızlığını destekleyip Slavların mücadelesine sırtını çevirmesine bakarak tutarlı ve bütünlüklü bir ulus teorisine sahip olmadığı iddiası, Marx'ın ulusal önyargılarından kurtulamadığı iddiasıyla aynı ölçüde yanlıştır. Marx'ın ulusal soruna yaklaşımını anlamak için, konuya sadece ulusal taleplerin karşılanması açısından bakmanın yanıltıcı olduğunu kabul ederek başlamak gerekiyor.

Marx Polonya'nın bağımsızlığını savunurken, Lehlerin mücadelesine Rusya aleyhtarı bir perspektiften bakıyordu. Marx dâhil dönemin bütün devrimcileri, 1815'ten beri Avrupa'daki gerici yönetimlerin iktidarlarını Rusya'ya borçlu olduğuna inanıyorlardı. Marx'a göre bağımsız bir Polonya devleti, gericiğin kalesi olan Rusya ile devrimlerin beşiği olan Avrupa arasında bir "istihkâm işlevi" görecektir. 1795'te, sonradan Kutsal İttifak oluşturacak Avusturya, Prusya ve Rusya tarafından parçalanmış olan Polonya'nın ayrı bir devlet olması, "Rusya'nın Dinyeper ve Dvina nehirlerine kadar geri çekilmesi" anlamına gelmektedir. [6] Avrupa'da patlak veren devrimlerin cellâdı olan Rusya'yı durdurmak için Lehlerin tampon görevi görmesine ilişkin kanı, Fransa'da 1830 devrimi sırasında yaşanan olaylara kadar gitmektedir. 1830 devrimleri sırasında, devrimi bastırmaya yönelik Rus müdahalesinin Polonya'daki ayaklanma sayesinde engellendiğine dair yaygın bir inanç vardı. Nitekim bu inanç daha sonra doğrulanmıştır; 1849 Macar Devrimi, Rusya'nın serf ordusuyla ezilmiştir.

Marx'ın Slavların; Çeklerin, Slovakların, Hırvatların ve Sırpın milli taleplerine karşı çıkması da bu çerçevede ele alındığında netlik kazanacaktır. Habsburg İmparatorluğu'na karşı ulusal mücadele veren bu küçük milletler

kendilerine destek sağlamak için Çarlığa dayanıyorlardı. [7] Marx açısından, Pan-Slavizmin [8] icatları veya araçları olarak görülen Slav ulusçuluğunun taleplerinin desteklenmeye değmeyeceği açıktır. Marx'ın Lehlere ve Slavlara karşı takındığı tutumu Lenin şöyle özetliyordu: "1848'de baş düşmanları çarlık olan devrimci uluslar, özgürlük için savaşıyorlardı, oysa Çekler vb. gerçekte gerici uluslardı ve çarlığın ileri karakollarıydılar." [9]

Marx'ın İrlanda sorununa ilişkin tutumu da yukarıdakilerle benzerdir. 1848 yılında İrlanda ile İngiltere arasında birlik olmasını istemesiyle 1869'da "birliğin feshini" istemesi ilk bakışta bir çelişki gibi görünmektedir ve bu çelişki birçok yazarı Marx'ın bir ulus teorisine sahip olmadığı yolundaki hatalı görüşe sevk etmiştir.

Mevcut düzenin dönüştürülmesi bir ölçüt olarak ele alındığında bu çelişki ortadan kalkmaktadır. 1848'de İngiliz işçi sınıfının yükselen devrimci mücadelesinin İrlanda'daki statükoyu değiştireceğini gören Marx, İrlanda halkının kurtuluşunun İngiliz Çartistleri ile ittifak yapmaktan geçtiğine inanmaktaydı. Ancak 1867'deki Fenian ayaklanmasıyla birlikte Marx düşüncelerini gözden geçirme ihtiyacı duydu.

Bu noktada kısa bir parantez açmak gerekiyor. Ulus sorununda, politik mücadelenin diğer başlıklarında da olduğu gibi, hiçbir mutlak ilke bulunmamaktadır. 1867'deki İrlanda isyanı Marx'ın daha önceki tezlerinin revize edilmesini zorlamıştır. Siyasal durumun değişmesi güç dengelerinin farklılaşmasına neden olacaktır ve değişen koşulları içeren yeni bir politika oluşturmak gerekecektir. Marx'ın 1860'ların sonunda İrlanda sorunundaki görüş değişikliğinin nedeni burada aranmalıdır. Marx'ın teoriyi somut durumun somut tahlili olarak tanımlamasıyla, İrlanda sorununa yaklaşırken izlemiş olduğu yöntem arasında tutarlılık bulunmaktadır. Marx'ın, ulusal akımları değerlendirirken söz konusu akımların mevcut düzene ilişkin tutumlarını bir değerlendirme ölçütü kabul etmesiyle; bu ölçütle belirlenen politika, İrlanda'nın ayrılması veya ayrılmaması, arasında bir düzey farkı bulunmaktadır. Ölçüt veya teori değişmezken, politika değişebilir. Parantez burada kapanıyor.

Napolyon'un Kıta Ablukası politikası üzerine çıkarılan ve büyük toprak sahiplerine tatlı rantlar sağlayan Tahıl Yasaları, İngiliz sanayicilerinin muhalefeti [10] üzerine 1846'da kaldırılmış; tarımsal malların ithalatı serbestleştirilmiştir. Bu önemli değişiklikten sonra İngiltere'nin önde gelen tahıl üreticisi olan İrlanda artık yün ve et üreticisi olmaya evrilmiştir. İrlanda'nın tahıl üreticisi olmaktan çıkması, İrlandalı köylülerin durumunu kötüleştirmiştir. İrlanda sorunu tam da bu noktada patlak vermiştir. Marx bu yeni aşamada, İrlanda'daki İngiliz egemenliğinin amacının "İrlanda toprağının temizlenmesi" olduğunu belirtmiştir. İrlanda köylülerinin toprak talebi, İrlanda'daki topraklar İngiliz aristokrasisine ait olduğu için, ulusal bir içeriğe bürünmüştür. [11]

Toprak sorunu ulusal bir nitelik aldığı için, İrlanda'daki İngiliz aristokrasisinin İngiltere'dekinden daha kolay yıkılacağını gören Marx, İrlanda'yı İngiliz egemen sınıflar koalisyonunun zayıf halkası olarak değerlendirdi. Hatta "İrlanda, İngiliz toprak aristokrasisinin koruma duvarıdır" diyerek, İrlanda'daki İngiliz aristokrasinin devrilmesinin İngiltere'deki aristokrasinin devrilmesini beraberinde getireceğini ve böylelikle proleter devrimin ön koşullarının oluşacağını düşünmüştür. Bu açıdan Marx'ın bir tür "domino teorisi"yle hareket ettiği düşünülebilir; buna göre, İrlanda'daki ulusal mücadele, İngiliz Devrimi'ne kaldıraç işlevi görecektir.

Marx'ın ulusçu akımlara ilişkin tutumunu anlamak için onun bu soruna hangi açıdan yaklaştığını doğru tespit etmek gerekmektedir. Tekrar edecek olursak, Marx'ın ölçütü, ulusçu akımların uluslararası gericiliğe ve mevcut düzene karşı nasıl konumlandığıdır. Bu açıdan bakıldığında Marx'ın değişik zamanlarda ve değişik uluslara karşı takınmış olduğu farklı tutumlar anlaşılır hale gelmektedir. Bu ölçütün yerleştirilmesi sadece Marx'ı doğru

kavramamızı sağlamayacak aynı zamanda bugün ulusal hareketleri nasıl değerlendirebileceğimize ilişkin bir bakış kazandıracaktır. [12]

“MİLLETLER HAPİSHANESİ”NDE ULUŞÇULUK

Lenin’in ulusal soruna ilişkin yaklaşımı özünde Marx’ın anlayışıyla aynıdır. O da Marx gibi, ulusçuluğu egemen düzeni tahrip edip etmemesi bakımından değerlendirmiştir. Emperyalist büyük devletlerin baskısı altındaki ulusların mücadelesini, otokrasiye ve emperyalizme karşı devrimci bir güç olarak değerlendiren Lenin, bu hareketlerin sosyalist devrime kazanılmasından ya da devrime dost hale getirilmelerinden yanadır. [13] Yukarıda alıntı yaptığımız yazısında şunları belirtmektedir: “Eskiden olan, ‘çarlığa karşı’ (ve onun, anti-demokratik amaçlarla kullandığı bazı küçük ulus hareketlerine karşı) ve batının büyük devrimci halklarından yana savaşmaktı; bugün asıl olan, emperyalist güçlerin, emperyalist burjuvazinin ve sosyal–emperyalistlerin birleşik cephesine karşı ve emperyalizme karşı bütün ulusal hareketlerin, sosyalist devrim amacıyla kullanılmasından yana durmaktır.” Lenin aynı yerde hiçbir kuşkuya yer bırakmaksızın ayrılma hakkının hiçbir biçimde mutlak olmadığını; burjuva gericiğine dayanak olan ulusçuların ezilmesinden yana olduğunu yazmaktadır.

Carr da *Bolşevik Devrimi* kitabında Lenin’in, coşkun milliyetçi seli karşılamak ve belirli bir yöne sevk etmek doğrultusundaki tezinin iç savaş sırasında parlak bir biçimde doğrulandığına işaret etmektedir.

Ulusçu hareketleri Çarlık rejimine karşı kullanma siyaseti, bu rejimin üzerine kurulduğu maddi temellerden kaynaklanıyordu. İmparatorluk içinde yaşayan bütün uluslar baskı altındaydı ve Ruslaştırma politikasına tabi tutulmaktaydı. Feodallerin askeri gereksinimleriyle merkezi bir yapı haline gelen İmparatorluk, geniş bir iç pazara ve bu pazarı sömüren ticaret burjuvazisine sahipti. Zengin yeraltı kaynaklarına, bereketli tarım arazilerine ve büyük bir nüfusa sahip olan bir düzen, sanayi burjuvazisinin başlıca çıkarları arasındaydı. İmparatorluk içerisinde filizlenebilecek herhangi bir ulusçu hareket, parçalanmayı beraberinde getireceği için; askeri, ekonomik ve politik açılardan büyük toprak sahipleri-burjuvazi koalisyonunun çıkarlarına aykırıydı. Osmanlı’ya karşı Rusya tarafından desteklenen Ermeni milliyetçiliğinin Rusya’ya hiçbir zaman tam bir güven beslememesinin veya Trotski’nin sözleriyle, Kerenski’nin “Ukrayna’nın buğdayına, Don’un maden kömürüne ve Krivoy-Rog’un altınına özerklik tanımaya yanaşmaması”nın gerçek nedeni budur. Rusya, kendi içerisinde ayrı bir devlet çıkarmama konusunda oldukça baskıcı bir politika izlemektedir.

Lenin’in üzerinde mücadele ettiği toprakları anlamak bakımından Çarlık rejiminin bürokratik yapısının bilinmesi gerekiyor. Carr’dan yapacağımız bir alıntı, bize yardımcı olacaktır: “Bu halklar topluluğu, ‘Bütün Rusların Çarı’ etrafında merkezileşmiş asker ve bürokratik bir kast tarafından yönetilmişti. Rus olmayan bazı unsurlar, özellikle Letonya ve Estonya’daki Alman toprak sahipleriyle, Polonya, Litvanya, Beyaz Rusya ve Ukrayna’nın Polonyalı toprak sahipleri bu kasta kolayca kabul edilmişti; fakat kabul edilmelerinin şartı Rus dilini kullanmaları, Rus gelenek ve göreneklerini benimsemeleriydi.” Çarlık rejimi, bağımlı kavimlerin toprak sahiplerini, Ruslaşmaları şartıyla kabul etmektedir. Asimilasyon kapısından girmenin doğal sonucu, bağımlı ulusların mülk sahipleri sınıfının milli hareketlerin bayrağını elinden düşürmesidir. “Bu grupların [*bağımlı ulusların mülk sahiplerinin*] kendi işçi ve köylülerine karşı en güvenilir koruyucusu, Çarlık iktidarıydı; Rus pazarı da ekonomik refahlarının temelini oluşturuyordu. Bundan dolayı bağımlı halklar adına 1917’den önce ileri sürülen talepler, çok ılımlı bir özerkliğin ötesine pek geçmiyordu.” [14] Eski düzenden tam bir kopuşu düşünemeyen feodaller, eski düzen içindeki konumlarını iyileştirmeyi, 1905 devrimi tecrübesi ışığında, yeterli kabul ediyorlar.

Bağımlı halkların mülk sahibi sınıflarının asimilasyonu sessizce kabul edişi, Çarlık Rusyası özelinde, ulusçuluğun ancak emekçi sınıfların yüklenilebileceği bir mücadele olduğunu göstermektedir. Özerkliğin ötesinde bağımsız bir devlet kurma anlamına gelen “ayrılma hakkı” ilkesi, bağımlı ulusların mülk sahipleriyle Çarlık arasında kurulmuş olan düzeni dağıtan devrimci bir talep olarak karşımıza çıkmaktadır. İmparatorluk içindeki uluslara bağımsızlık hakkının verilmesinin karşılığı egemen devlet aygıtını parçalamaktır.

Lenin’in takındığı bu tutum, Avusturyalı Marksistlerle yapmış olduğu polemikte bir kez daha karşımıza çıkar. Başını Otto Bauer ve Karl Renner’in çektiği Avusturya Sosyal Demokrat Partisi, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nda baş gösteren ulusal sorunun çözümü için “toprağa bağlı olmayan kültürel özerklik” programını formüle ettiler. Bu sisteme göre; “farklı milliyetlerin bireyleri, kendi eğitim ve kültür işlerini yönetmek için, ikamet bölgelerine bakılmaksızın, milli konseyler halinde örgütlenecekler, böylece monarşinin siyasi ve ekonomik birliğiyle yönetimi olduğu gibi kalacaktır.” [15] Kültürel özerklik sayesinde monarşi, kendisini değiştirmeksizin karşılaşılmış olduğu sorunları çözebilecektir.

Monarşinin köhne yapısına darbeler indiren ulusçu dinamiklerin yıkıcı etkisini köreltmeyi hedefleyen bu teze Lenin şiddetle karşı çıktı. İmparatorluğa karşı mücadele veren akımları, kültürel özerklik vererek, düzene eklemek hem ulusçu mücadelenin devrime sağlayabileceği katkıyı ortadan kaldırıyor hem de monarşiyi güçlendiriyordu. Lenin’in itirazının özü buydu; ancak bununla sınırlı değildi. Avusturya tezi, ulusal sorunu kültürel soruna indirgeyerek ulusların siyasi egemenlik hakkını yok sayıyordu. Bugün emperyalist düzenin, kendisine karşı ulusal mücadele veren örgütleri post-modern kimlik politikasıyla zararsız hale getirmeye çalışması, kaynağını Avusturya tezinden almaktadır.

Lenin’in kendi kaderini tayin hakkı ilkesinin bir sonucu olarak ayrılma hakkını savunması, egemen siyasi yapıyı dağıtma amacını taşımasının yanında, Birinci Dünya Savaşı’nda ve sonrasında gündeme gelen emperyalist ilhakları önlemeyi de içeriyordu. Çar II. Nikola’nın Galiçya’yı, Kayzer II. Wilhelm’in Belçika’yı ilhakına karşı Galiçya’lıların ve Belçika’lıların kendi kaderini belirleme hakkının bizzat Rus ve Alman “sosyal-demokrasisi” tarafından savunulması gerektiğine işaret eden Lenin, aksi halde sosyal-demokrasinin “emperyalizmin yardımcısı” durumuna düşeceğini iddia etti.

Marx’ın ve Lenin’in ulusal soruna yaklaşımlarını inceleyen bir çalışma, her ikisinin de, eninde sonunda, proletarya iktidarının mümkün olduğu ölçüde geniş topraklar üzerine inşa edilmesi noktasında mutabık olduğunu not etmezse büyük bir eksiklik taşıyacaktır. Bu bağlamda, çağdaş ekonomik gelişmelerin, siyasal ölçeğin büyümesini gerektirdiği görüşü Komünist Manifesto’da yer almaktadır. Lenin’in ayrılma hakkını tanıması, ilk bakışta onun daha küçük siyasal birimler üzerinde kurulacak bir sosyalizmden yana olduğu izlenimini uyandırır. Ancak daha yakından bakıldığında, kendi kaderini belirleme hakkının verilmesinin, büyük devlet gerekliliğinden vazgeçme anlamına gelmeyeceği görülür. Tam tersine Lenin, ayrılma hakkının tanınmaması durumunda, ulusçu akımların devrime kazanılamayacağını, o ulusların tümünden kaybedileceğini ve bu yüzden de sosyalizmin daha dar bir coğrafyada inşa edilme zorunluluğuyla karşı karşıya kalacağını hesap ediyordu: “Demokratik bir devlet tam bir ayrılma özgürlüğüne ne kadar yaklaşırsa, ayrılma girişimleri pratikte o kadar azalacak ve gücünü yitirecektir; çünkü ekonomik ilerleme ve kitlelerin çıkarı açısından büyük devletlerin sağlayacağı yararlar tartışılmayacak kadar açıktır.” Lenin’in, Marx’ın izinden giderek, ayrılma hakkını, yeniden birleşmeyi önceleyen dağılma politikası olarak kurguladığı açıktır.

[1] Engels'e göre, Habsburg İmparatorluğu'ndaki Slav uluslarının zaferi, "uygar Batı'nın barbar Doğu'ya; kent köye; ticaret, imalat ve aydın zümrenin, Slav serflerinin ilkel tarımına boyun eğmesi" anlamına gelecekti.

[2] David Fernbach, *Siyasal Marx*, çev. Murat Akad, İstanbul, Yenihayat Kütürphanesi, s.71–73

[3] E. H. Carr, *Devrim Okumaları*, çev. Elif Gazioğlu, İstanbul, Daktylos Yayınevi, s. 26. Carr, Marx'ın Manifesto'da köylülüğü bir bütün olarak gerici kabul ettiğini düşünmektedir.

[4] Bu anlamda, sürekli devrim tezi, işçilerin köylülerle ortak sosyal-demokrat mücadelesi gibi başlıklar bu makalenin kapsamının dışındadır.

[5] Gramsci, tarihsel bakımdan jakobenizmi "kent-köy" birliği olarak tanımlamaktadır; Büyük Fransız Devrimi esnasında kırsal kesimi merkezi Paris'te bulunan devrimci yönetime bağlamak için jakobenler cumhuriyetçi bir ordunun kurulması gerektiğini savunmuşlardır. Machiavelli'ye göre orduyu örgütlemek, devleti oluşturmakla özdeşdir; feodal parçalı yapıya dayanan özel orduyu kaldırmak ve yerine "köylü piyadelerle, bir at alabilen" burjuva süvariler aynı ordunun içinde erirler. Gramsci, *Hapishane Defterleri*, çev. Adnan Cemgil, İstanbul, 4. Baskı, Belge Yayıncılık, s. 211–213. Lenin de Jakobenizmi bu şekilde tanımlamıştır: "20. yüzyılda 'jakobenizm' ... devrimci sınıfın, proletaryanın, yoksul köylülerin desteğiyle kuracağı egemenliktir..."

[6] Bağımsız Polonya devleti görüşü, geniş bir çevre tarafından savunulmaktadır. Örneğin Rus devrimci-demokrasinin önde gelen düşünürlerinden Herzen'in Polonya ulusunun koşulsuz bağımsızlık hakkına sahip olduğuna ilişkin değişmez bir kanaati vardı. Nitekim Herzen, II. Aleksander'in reformcu politikaları üzerinde Rus liberalleriyle kurmuş olduğu ittifakın bozulacağını düşünmeden 1863 Polonya ayaklanmasına destek verdi. Lenin daha sonra Herzen'in bu tutumunu "Rus demokrasinin onuru" olarak niteleyecektir.

[7] Carr bu noktayı berrak bir biçimde ortaya koymuştur. Bk. E.H. Carr, *Bolşevik Devrimi 1*, çev. Orhan Suda, İstanbul, İletişim Yayınları, 2. Basım, s. 378.

[8] Rusya'da Batılılaşmaya karşı gerici bir tepki olarak 1830'ların sonunda ortaya çıkan Slavofilizmin bir kolu sonradan Pan-Slavizme evrilmiştir. Büyük devlet şovenizmine ve tüm Slav uluslarını Rusya çatısı altında birleştirme programına dayanan Pan-Slavizm, Kırım savaşı sırasında ve Çar I. Nikola'nın ölümünden sonra resmi ideoloji ve dış politika haline gelmiştir. O zamana kadar Slavofilizmin, Slav kardeşlerinin kaderiyle ilgilenmemiş olması ilginçtir. 1848 Devrimleri'ni bastıran Çarlık rejimi, yapmış olduğu hizmetlerin karşılığını talep ederek güneye doğru sarkmaktaydı; sömürge yollarının Rus denetimine geçeceği endişesine kapılan İngiltere, Osmanlı'yı ayakta tutma siyaseti izleyerek Rusya'nın güneye doğru genişlemesine set çekmiştir. İngiltere'nin direnci üzerine Çarlık rejimi, Slavlara dönük bir genişleme politikası benimsemiştir.

[9] V.İ. Lenin, *Marx, Engels ve Marksizm*, çev. Vahap Erdoğdu, 3. Baskı, İstanbul, Sol yayınları, s. 329

[10] Ricardo'nun toprak sahiplerinin rantı ile sanayi burjuvazisinin kârı arasındaki çelişkiyi abartmasının arkasında, büyük ölçüde "Tahıl Yasaları"na karşı burjuva muhalefetin etkisi bulunmaktadır.

[11] Ulus sorununun toprak sorunundan kaynaklandığına ilişkin geleneksel Marksist görüşe Osmanlı tarihinden kanıtlar bulmak mümkündür. Tanzimat'la birlikte iltizam ve angaryanın kaldırılacağı ilan edilmesi, köylülerin fermana dayanarak toprak sahiplerine karşı ayaklanmalar başlatmasına neden olmuştur. Bu ayaklanmalar Rumeli'de hızla ulusal bir harekete dönüşmüştür; bu dönüşümün arkasında Rumeli'de eski tımar sahipleri ve vakıf mütevellilerinin soyundan olan toprak sahiplerinin Müslüman olması önemli bir rol oynamıştır. 1841'de Niş Sancağı'nda patlak veren köylü ayaklanması ve 1850'de Vidin'de Müslüman toprak sahiplerine karşı girişilen isyan, toprak talebinin ulusal bir nitelik kazanmasına örnek olarak verilebilir. Öte yandan Anadolu'daki köylü ayaklanmalarında ulusal bir nitelik görülmemiştir. Bk. İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, 25. Baskı, İstanbul, Alkım Yayınları, s. 117–118. Toprak sahipleriyle köylülerin farklı uluslara ait olmasının, köylülerin toprak talebinin ulusçu bir mücadeleye dönüşmesine neden olduğu görülüyor.

[12] Teorik yazılarda örnek vermeyi bilimsel bakımdan sakıncalı bulmakla birlikte, ulusal soruna ilişkin bu ölçüde sahip olmamanın sonuçlarını göstermek bakımından bir örnek vermek istiyorum. Bugün Türkiye solunun önemli bir kısmı, ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesi gereği, Irak Kürdistanı'nda Barzani önderliğinde kurulacak Siyonist Kürt Devleti'nin meşru olduğunu zannetmektedir. Emperyalizmin Ortadoğu'daki egemenliğini pekiştirmek anlamına gelen bu akımı desteklemek, öteki nedenlerin yanında, Marksist ilkelerin tahrif edilmesinin sonucudur.

[13] Siyaset mevcut toplumsal güçlerin kendi amaçlarımız doğrultusunda konumlandırılması anlamında düzenekler kurulması işidir. Carr'dan yapacağım alıntı siyasetin bu yönünü gayet iyi özetlemektedir: "Politikacının işi, yalnızca ahlakça ya da teorice neyin istenmeye değer olduğunu değil, aynı zamanda, dünyada hangi güçlerin var olduğunu ve göz önünde tutulan amaçları bir ölçüde gerçekleştirmek için bunların nasıl yönlendirilebileceğini ya da kullanılabilirliğini düşünmektir." E. H. Carr, *Tarih Nedir*, çev. Misket Gizem Gürtürk, İstanbul, İletişim Yayınları, 4. Baskı, s.145

[14] Carr, *Bolşevik Devrimi 1*, s. 236

[15] Carr, *ibid*, s.382

Alıntı adresi: <http://www.sosyalistkultur.org/post/2009/09/13/Ulus-Marx-Lenin-kader-tayin.aspx>